

หัวข้อวิจัย มาตรการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในงานผ้าบาติก : กรณีศึกษางานผ้าบาติกจังหวัดนราธิวาส
ชื่อผู้วิจัย ชลธิชา สุรัตน์สัญญา วานิช ทองเกตุ และ ชลธิวัฒน์ น้อยไกร
คณะ/หน่วยงาน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
ปีงบประมาณ 2564

บทคัดย่อ

รายงานการวิจัยเรื่องมาตรการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในงานผ้าบาติก : กรณีศึกษางานผ้าบาติกจังหวัดนราธิวาส ผู้วิจัยพบว่าผ้าบาติกและผลิตภัณฑ์จากผ้าบาติกเป็นสินค้าที่สำคัญด้วยคุณลักษณะพิเศษของผ้าบาติกที่มีลวดลายสวยงาม และทรงคุณค่าด้านประเพณีวัฒนธรรมอันโดดเด่น กระบวนการผลิตผ้าบาติกเป็นการผลิตในรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน เพื่อรองรับความต้องการของตลาดผู้บริโภคและในขณะเดียวกันผู้ผลิตผ้าบาติกต่างมีความคาดหวังว่าภาครัฐจะเข้ามาช่วยสนับสนุนด้านการตลาดเพิ่มมากขึ้น และภาครัฐควรมีมาตรการทางกฎหมายพิเศษ เพื่อส่งเสริมและปกป้องผลประโยชน์ของงานผ้าบาติกและผลิตภัณฑ์จากผ้าบาติกไปพร้อม ๆ กัน แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยกลับไม่มีระบบกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่ผ้าบาติกโดยเฉพาะ ความคุ้มครองผ้าบาติกในฐานะผลงานสร้างสรรค์ของชาวบ้านจึงตกอยู่กับระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาหลาย ๆ ฉบับ เช่น พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งกฎหมายเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นจากข้อตกลงระหว่างประเทศภายใต้กรอบความคิดของชาติตะวันตก กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเหล่านี้จึงไม่อาจสะท้อนถึงแนวความคิดเพื่อการคุ้มครองผ้าบาติกได้อย่างแท้จริง

ด้วยเหตุผลข้างต้นการศึกษาเรื่องมาตรการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในงานผ้าบาติก : กรณีศึกษางานผ้าบาติกจังหวัดนราธิวาส จึงเกิดขึ้นเพื่อศึกษาถึงมาตรการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ที่มีกับงานผ้าบาติก อันเป็นหนทางให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดกรอบทิศทางและนโยบายตามกฎหมายลิขสิทธิ์แก่งานออกแบบลวดลายผ้าบาติก ลวดลายโบราณของผ้าบาติก และลวดลายที่ผลิตขึ้นใหม่ทางอุตสาหกรรมผ้าบาติก ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบจากแนวความคุ้มครองลิขสิทธิ์ของต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประเทศผู้ผลิตสินค้าผ้าบาติก อันได้แก่ประเทศอินเดีย ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนร่วมกับแนวทางความคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้สนธิสัญญาระหว่างประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน สนธิสัญญาความคุ้มครองลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ฯลฯ จนท้ายที่สุดผู้วิจัยได้ค้นพบมาตรการความคุ้มครองลิขสิทธิ์ในงานผ้าบาติก ใน 3 ประการด้วยกัน ดังนี้

1. ด้านงานออกแบบลวดลายผ้าบาติก ในฐานะที่งานออกแบบลวดลายผ้าบาติกถือเป็นงานออกแบบผลิตภัณฑ์ แม้ว่าพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ไทย พ.ศ.2537 จะไม่ได้บัญญัติชัดเจนว่า งานออกแบบผลิตภัณฑ์คืองานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทศิลปประยุกต์ก็ตาม แต่ศาลไทยได้มีแนวคำพิพากษาว่า งานออกแบบผลิตภัณฑ์เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทศิลปประยุกต์ ทำให้งานออกแบบลวดลายผ้าบาติกจึงอาจได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ และงานออกแบบลวดลายผ้าบาติกย่อมมีฐานะเป็นงานศิลปประยุกต์

2. ด้านลวดลายโบราณบนผืนผ้าบาติก พบว่า ลวดลายโบราณบนผืนผ้าบาติกไม่ใช่งานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ไทย เพราะลวดลายโบราณบนผืนผ้าบาติกเหล่านี้ไม่ปรากฏตัวผู้ทรงสิทธิ และลวดลายโบราณเหล่านี้เกิดขึ้นก่อนที่กฎหมายลิขสิทธิ์มีผลบังคับใช้จึงทำให้ไม่อาจเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ได้

3. ด้านลวดลายที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ของภาคอุตสาหกรรมผ้าบาติก พบว่า ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ไทย พ.ศ.2537 ลวดลายบนผืนผ้าบาติกดังกล่าวอาจถือเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทศิลปประยุกต์ได้ หากผู้ผลิตลวดลายดังกล่าวใช้วิธีการพิมพ์ลายบนผืนผ้าบาติก เพราะวิธีการพิมพ์ภาพหรือลวดลายนับเป็นวิธีการสร้างงานศิลปประยุกต์ตามมาตรา 4 พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ส่วนวิธีการทอ การปัก การสาน วิธีการเหล่านี้อาจสร้างงานศิลปะได้ แต่วิธีการเหล่านี้หาใช้วิธีการสร้างงานศิลปประยุกต์ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ไทย ส่งผลให้ลวดลายผ้าบาติกที่ใช้วิธีการทอจึงไม่ใช่งานอันมีลิขสิทธิ์

ท้ายที่สุดนี้ด้วยผลการศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอว่า พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ไทยสมควรมีการปรับปรุงแก้ไข เพื่อรองรับความคุ้มครองงานด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติดังเช่นประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน พร้อมกับการปรับปรุงคำนิยามคำว่า “งานศิลปประยุกต์” ด้วยวิธีการยกตัวอย่างงานศิลปประยุกต์ไว้ในคำนิยาม และยกเลิกการระบุว่า วิธีการสร้างงานศิลปประยุกต์ต้องเป็นวิธีการตาม (1) ถึง (6) คำนิยามคำว่า “งานศิลปประยุกต์” อันทำให้งานศิลปะไทยทุกรูปแบบสามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ไทย รวมทั้งเพื่อป้องกันความไม่แน่นอนในอนาคตว่า งานออกแบบลวดลายผ้าบาติกเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์หรือไม่ กฎหมายลิขสิทธิ์ไทยจึงสมควรบัญญัติว่า งานออกแบบผลิตภัณฑ์เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทหนึ่งตามกฎหมายลิขสิทธิ์